

ORTA VADELİ PROGRAM 2014 - 2016

T.C. Kalkınma Bakanlığı
Bilgi ve Belge Yönetimi Dairesi Başkanlığı
Yayın-Basım ve Dağıtım Şube Müdürlüğü-2013

KALKINMA BAKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILAMAZ.

ORTA VADELİ PROGRAM (2014-2016)

EKİM 2013

KALKINMA BAKANLIĞI

Necatibey Cad. No: 110/A, 06100 Yüce-tepe / ANKARA
<http://www.kalkinma.gov.tr> • bilgi@kalkinma.gov.tr

Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan Orta Vadeli Program (2014-2016) 09/09/2013 tarihli ve 2013/5444 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 08/10/2013 tarihli ve 28789 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER.....	2
A. DÜNYA EKONOMİSİ	2
B. TÜRKİYE EKONOMİSİ.....	10
II. TEMEL AMAÇ.....	19
III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR.....	21
A. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ.....	21
1. Büyüme.....	21
2. Kamu Maliyesi	22
3. Ödemeler Dengesi.....	23
4. Enflasyon	24
5. İstihdam	24
B. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	26
1. Büyüme.....	26
2. Maliye Politikası	30
a) Kamu Harcama Politikası	31
b) Kamu Yatırım Politikası	34
c) Kamu Gelir Politikası	35
ç) Kamu Borçlanma Politikası	36
d) Kamu Mali Yönetimi ve Denetim	37
e) Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme.....	38
3. Ödemeler Dengesi.....	40
4. Para Politikası.....	44
5. Mali Piyasalar	45
6. İstihdam Politikaları.....	46
Ek Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler.....	49
Ek Tablo 2: Kamu Kesimi Genel Dengesi.....	50
Ek Tablo 3: Program Tanımlı Kamu Kesimi Genel Dengesi	51
Ek Tablo 4: Kamu Kesimine İlişkin Diğer Göstergeler	51
Ek Tablo 5: Genel Devlet Dengesi.....	52
Ek Tablo 6: Merkezi Yönetim Bütçesi	53

GİRİŞ

1. Ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) 2 Temmuz 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir. Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır.

2. Toplumumuzu yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda önemli bir adım olan Onuncu Kalkınma Planı “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum”, “Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme”, “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” ve “Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği” olmak üzere dört ana başlıktan oluşmuştur.

3. Planda yapısal mahiyette çözüm getirilmesi gerektiği düşünülen 25 alana yönelik “öncelikli dönüşüm programı” oluşturulmuştur.

4. Bütçe sürecini başlatan ve 2014-2016 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda (OVP), yeni plan döneminde biçim ve içerik değişikliğine gidilmiştir. Yeni tasarımda sadece belirli makroekonomik amaç, hedef ve politikalara yer verilmiştir. Sektörel, sosyal ve bölgesel hususlar, makroekonomik çerçeveye doğrudan katkı sağlayacak politikalarla sınırlı tutulmuştur.

5. Üç yıllık bir bakış açısına sahip olan ve her yıl yenilenen OVP’de, Plan perspektifinin yanı sıra son dönemde iç ve dış piyasalarda yaşanan gelişmeler de dikkate alınmıştır.

6. Kalkınma Planında yer alan politikalardan 2014 yılında hayata geçirilmesi öngörülenlere ilişkin faaliyet ve projelere 2014 Yılı Programında yer verilecektir.

I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

A. DÜNYA EKONOMİSİ

7. ABD ekonomisi 2012 yılında yüzde 2,8 oranında büyümüştür. 2013 yılının ilk yarısından itibaren tüketici güveni, istihdam, konut piyasaları, vergi gelirleri, diğer öncü göstergelerde yaşanan olumlu gelişmeler ve 2013 yılının ilk yarısına ait GSYH verileri ABD ekonomisinde toparlanma eğiliminin devam ettiğine işaret etmektedir. Ancak, ABD ekonomisinde ciddi bir mali konsolidasyon ihtiyacı devam etmektedir. IMF geçen yıldan beri ABD ekonomisi için yaptığı büyüme tahminlerini devamlı olarak aşağı yönlü revize etmiş ve Temmuz ayında yapılan IMF tahminlerinde 2013 ve 2014 yılları için ABD büyümesi sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 2,6 olarak tahmin edilmiştir.¹

8. IMF değerlendirmesine göre, ABD Merkez Bankasının niceliksel gevşeme politikaları dünya hasılasını yüzde 1'in üzerinde artırmıştır. Genişlemeci para politikaları küresel krizin daha da derinleşmesini engellemiş, finansal piyasalarda dalgalanmayı azaltmış ve ekonomik aktivitenin canlanmasına katkı sağlamıştır. Böylece politika yapıcılara yapısal reformların uygulanması için zaman ve manevra alanı yaratılmıştır. Ancak, bu politikalar ABD Merkez Bankasının bilançosunun aşırı büyümesine yol açmış

¹Dünya ekonomisine ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2013 yılı Ekim ayında açıklanan Dünya Ekonomik Görünüm Raporundan alınmıştır.

ve ABD'de ekonomik canlanmanın başlamasıyla birlikte, bu politikalarından çıkış gündeme gelmiştir.

9. 22 Mayıs 2013 tarihinde ABD Merkez Bankası, ekonomide istikrarlı bir büyüme görülmesi durumunda tahvil alımlarını azaltacağını açıklamıştır. Ancak, genişlemeci para politikalarına, işsizlik oranı yüzde 6,5 seviyesine düşünceye kadar ve enflasyon oranı ve beklentileri yüzde 2,5 seviyesini aşmadığı sürece devam edileceği belirtilmiştir. ABD Merkez Bankasının 22 Mayıs ve 19 Haziran 2013 tarihindeki açıklamaları piyasalar tarafından genişlemeci para politikasından çıkış sinyali olarak algılanmıştır. Bu süreçte, gelişmekte olan ekonomilerden sermaye çıkışları yaşanmış, bu ülkelerde tahvil faiz oranları artmış, borsalar ve ulusal para birimleri değer kaybetmiştir.

10. 2012 yılında yüzde 0,6 oranında daralan Avro Bölgesindeki zayıf ekonomik görünüm devam etmektedir. Avrupa Merkez Bankasının uyguladığı geleneksel olmayan parasal önlemlere ve reform çabalarına rağmen güven ortamı tesis edilememiş ve finansal istikrar sağlanamamıştır. Avro Bölgesinde yüksek kamu borçları, zayıf bankacılık ve düşük büyüme arasındaki negatif geri besleme mekanizması kırılmamıştır. Mali konsolidasyon, düşük büyüme, erişilemeyen mali hedefler ve daha fazla mali konsolidasyon kısır döngüsüne girilmiştir. Karar alma süreçlerinde yaşanan gecikmeler ve parasal birliğin geleceğine yönelik belirsizlikler, Bölgede yatırımları ve büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Avro Bölgesi büyüme tahminleri de aşağı yönlü revize edilmektedir. 2013 yılının ikinci çeyreğinde ilk çeyreğe göre yüzde 0,3

oranında büyüme gerçekleşmiştir. Buna rağmen yılın tamamında Avro Bölgesinin yüzde 0,4 oranında daralması beklenmektedir. Bu yıl içinde başlayan toparlanma eğiliminin devam ederek, 2014 yılında Avro bölgesinde büyümenin yüzde 1 oranında olacağı tahmin edilmektedir.

11. Küresel kriz sonrasında büyümenin itici gücü olan gelişmekte olan ülkelerin büyüme hızlarında 2012 yılından itibaren yavaşlama kaydedilmiştir. Azalan ihracat gelirleri, zayıf iç talep, yapısal sorunlar ve alınan bazı makro ihtiyati tedbirler bu gelişmede etkili olmuştur. Nitekim küresel büyümeye önemli katkı veren Çin'de 2012 yılında gerçekleşen yüzde 7,7 oranındaki büyüme 1999 yılından bu yana kaydedilen en düşük büyüme oranı olmuştur. Çin ekonomisindeki yapısal sorunların yavaşlamayı belirginleştirmesi, bölgesel ve küresel düzeyde ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilecektir. Çin'in 2013 yılında yüzde 7,6 ve 2014 yılında yüzde 7,3 oranında büyümesi beklenmektedir.

12. Küresel ekonomik aktivite, ABD ve Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde kaydedilen ılımlı iyileşmeye rağmen, 2013 yılının ilk yarısında zayıf seyretmiştir. Söz konusu seyrde Avro Bölgesindeki zayıf ekonomik aktivite ve başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde büyümenin yavaşlaması belirleyici olmuştur.

13. Dünya ekonomisinde yaşanan bu gelişmeler ve ABD Merkez Bankası açıklamalarının ardından gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal dalgalanma sonrasında uluslararası kuruluşlar büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmişlerdir. 2012 yılı Ekim ayında dünya büyümesini 2013 ve 2014 yılları için sırasıyla

yüzde 3,6 ve yüzde 4,1 olarak tahmin eden IMF, 2013 yılı Ekim ayında bu tahminlerini 2013 yılı için yüzde 2,9 ve 2014 yılı için yüzde 3,6 seviyesine indirmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında ekonomik görünümün iyileşmesi ve büyümenin yüzde 4,4 ve yüzde 4,5 olması beklenmektedir. Yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerin 2013 yılı büyüme tahmini yüzde 5,6'dan yüzde 4,5'e, 2014 yılı büyüme tahmini ise yüzde 5,9'dan yüzde 5,1'e revize edilmiştir.

14. Bu çerçevede, 2012 yılında yüzde 2,7 olarak kaydedilen dünya ticaret hacmi artışı 2013 yılında yüzde 2,9, 2014 yılında yüzde 4,9 olarak tahmin edilmektedir. Söz konusu artış eğiliminin takip eden yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

15. Gelişmiş ekonomilerde işsizlik oranları yüksek seyretmeye devam etmiştir. Avro Bölgesi ülkelerinin pek çoğunda ekonomi politikalarına güven oluşturulamaması düşük üretim ve talebe neden olmakta, bu durum emek piyasalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Avro Bölgesinde 2011 yılında yüzde 10,2 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı, 2012 yılında yüzde 11,4'e yükselmiştir. ABD'de iyileşen ekonomik görünüm ile birlikte istihdamda iyileşme kaydedilmiş, 2011 yılında yüzde 8,9 olan işsizlik oranı 2012 yılında yüzde 8,1'e gerilemiştir.

16. Ekonomik büyümenin istenilen seviyelerde olmaması nedeniyle yeterli istihdam yaratılamaması, yüksek oranlı genç işsizliği, işsizlerin yetenek kaybı birçok ülke için temel sorun alanları olmaya devam etmektedir. 2013 yılına ilişkin beklenen zayıf ekonomik aktivite nedeniyle işsizlik oranlarında küresel düzeyde

belirgin bir iyileşme beklenmemektedir. Bununla birlikte, ABD’de iyileşen ekonomik görünüm işsizlik rakamlarında iyileşmeye işaret etmektedir. Ancak bu gelişmede işgücüne katılım oranlarındaki düşüş de etkili olmuştur. 2013 yılında işsizlik oranlarının, ABD’de yüzde 7,6’ya gerilemesi, Avro Bölgesinde ise yüzde 12,3’e yükselmesi beklenmektedir. 2014 yılında ise bu oranların sırasıyla yüzde 7,4 ve yüzde 12,2 olacağı tahmin edilmektedir.

17. Gelişmiş ülkelerde uygulanan genişletici para politikalarına rağmen, küresel ölçekte ciddi bir enflasyonist baskı hissedilmemiştir. 2011 yılında yüzde 11,1 oranında artan dünya mal ve hizmet ticareti fiyatları, düşük ekonomik aktivite ve zayıf küresel talep nedeniyle 2012 yılında yüzde 1,8 oranında azalmıştır. 2011 yılında yüzde 4,9 oranında artan dünya tüketici fiyatları, 2012 yılında yüzde 3,9 oranında artmıştır. Bu dönemde tüketici enflasyonu gelişmiş ekonomilerde yüzde 2,7’den yüzde 2’ye, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde ise yüzde 7,1’den yüzde 6,1’e gerilemiştir. 2012 yılında küresel düzeyde yüzde 3,9 olarak gerçekleşen enflasyon oranının, 2013 ve 2014 yıllarında yüzde 3,8 olacağı tahmin edilmektedir. Önümüzdeki dönemde küresel düzeyde enflasyonist baskıların düşük olacağı, ancak bazı gelişmekte olan ülkelerde enflasyonun yükselebileceği öngörülmektedir.

18. Küresel büyümedeki zayıf görünüm, başta enerji ve endüstriyel metaller olmak üzere, emtia fiyatları üzerinde belirleyici unsur olarak öne çıkmaktadır. 2012 yılında ortalama Brent petrol varil fiyatı 112 dolar olarak gerçekleşmiştir. Orta vadede petrol fiyatlarında düşüş eğiliminin devam edeceği tahmin edilmekle birlikte,

jeopolitik belirsizlikler geçici fiyat artışlarına neden olabilecektir.

19. Gelişmiş ülkelerdeki kamu borçları alınan mali önlemlere rağmen, halen yüksek seviyelerdedir. 2011 yılında Avro Bölgesinde yüzde 88 olan genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranı, 2012 yılı sonunda yüzde 92,8 seviyesine çıkmıştır. ABD'de aynı dönemde bu oran yüzde 99,4'den yüzde 102,7'ye yükselmiştir. 2012 yılında genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının yüzde 238 seviyesine ulaştığı Japonya'da ekonomiyi canlandırmak için yeni teşvik paketi açıklanması, önümüzdeki dönemde bu oranın daha da yükseleceğine işaret etmektedir.

20. Gelişmekte olan ekonomilere giden sermaye akımları dalgalı bir seyir izlemektedir. 2012 yılında yaklaşık 221 milyar dolar olarak gerçekleşen sermaye akımlarının 2013 yılında 405 milyar dolar ve 2014 yılında ise 363 milyar dolar civarında olması beklenmektedir.

21. Küresel düzeyde gelişmiş ülkelerden kaynaklanan riskler azalmış olmakla birlikte, halen önemini korumaktadır. Para politikalarına ilişkin yaşanan gelişmeler sonucu varlık fiyatlarında, para, finans ve döviz piyasalarında yeniden dengelenme süreci yaşanmaktadır. Bu çerçevede önümüzdeki döneme ilişkin bazı riskler öne çıkmaktadır.

22. ABD Merkez Bankasının kısa vadede parasal genişlemeden nasıl bir çıkış stratejisi izleyeceği, orta ve uzun vadede ise faiz artırma sürecine nasıl geçileceği küresel likidite koşulları ve sermaye akımları

üzerinde belirleyici olacaktır. Orta ve uzun vadede sermaye hareketlerinde iktisadi temellerin belirleyici olması beklense de kısa vadede gelişmiş ülkelerin para politikalarından kaynaklanan belirsizlikler finansal dalgalanmalara yol açabilecektir.

23. Önümüzdeki dönemde küresel likiditenin azalacak olması, yapısal sorunlara sahip gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında oynaklığa yol açabilecek ve bu ülkelerin para birimleri üzerinde baskı oluşturabilecektir.

24. Küresel ekonomiye dair belirsizliklerin ve sermaye akımlarındaki oynaklığın sürmesi enflasyon hedefine ulaşılmasında para politikalarının hareket alanını daraltabilecektir.

25. Petrol fiyatlarında yaşanabilecek konjonktürel fiyat artışları enflasyonist baskıları artırabilecek ve enerji ithalatçısı ülkelerde cari açık ve risk primleri üzerinde doğrudan ve dolaylı olumsuz etki yaratabilecektir.

26. Özetle, küresel kriz süresince uygulanan eşzamanlı parasal genişleme ve ekonomiyi canlandırma paketlerinin etkisiyle krizin daha da derinleşmesi engellenmiş, hem Avrupa'da hem de ABD'de yeniden derin bir krizin meydana gelmesi ve küresel düzeyde ikinci bir çöküş riski azalmıştır. Bu süreçte gelişmiş ülkelerde güven göstergeleri iyileşmiş, ılımlı bir toparlanma başlamış, Avro Bölgesinde sorunlu ülkelerin kamu finansman maliyetleri azalmış ve parasal aktarım mekanizmasındaki aksaklıklar kısmen aşılmıştır. Ayrıca, finansal koşullarda yaşanan iyileşme, düşük faizler, artan küresel likidite ve risk iştahı gelişmekte olan ülkelere giden kısa vadeli

sermaye akımlarının artmasına neden olmuştur. Ancak, özellikle 2012 yılının başına kadar yüksek seyreden gelişmekte olan ülkelere yönelen sermaye akımlarının azalması veya tersine dönmesi bu ülkelerde kırılganlığı artırmıştır. Parasal genişlemenin sona erme sürecinin nasıl ve ne zaman başlayacağına yönelik belirsizlik sonucunda, 2013 yılı ortasından itibaren gelişmekte olan ülkeleri etkileyen bir dalgalanma süreci başlamış ve küresel ekonomi yeni bir evreye girmiştir.

27. Küresel belirsizliklerin arttığı ve dış finansman koşullarının giderek zorlaştığı konjunktürde Türkiye ekonomisinin dayanıklılığının korunması açısından son yıllarda uygulanan ihtiyatlı maliye politikalarının önümüzdeki dönemde de devam etmesi kritik önem taşımaktadır. Mali disiplinin kalitesini artıracak, tasarruf açığını azaltacak, kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesini sağlayacak, iş ve yatırım ortamını daha da geliştirecek, işgücü piyasalarında esnekliği artıracak ve kayıtlı ekonomiye geçişi hızlandıracak yapısal reformların sürdürülmesi ekonomide istikrarı destekleyecektir.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİ

28. 2010 ve 2011 yıllarında kaydedilen yüksek büyüme hızları sonrasında iç ve dış talebi dengelemeye yönelik alınan tedbirler sonucunda 2012 yılında büyüme hızı yavaşlamıştır.

29. 2012 yılının özellikle son çeyreğinde, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının tahmin edilenin üzerinde gerçekleşmesine rağmen, özel tüketim ve yatırımlarda beklenenin üzerinde kaydedilen daralma nedeniyle yüzde 3,2 olarak tahmin edilen 2012 yılı büyümesi yüzde 2,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında sanayi sektöründe yüzde 1,9, hizmetler sektöründe yüzde 2,4 ve tarım sektöründe yüzde 3,1 oranında katma değer artışı kaydedilmiştir. Sanayi ve hizmetlerde büyüme hızları beklentilerin altında kalmıştır.

30. 2013 yılının ilk yarısında yurt içi talep tekrar canlanma eğilimine girmiş; özel ve kamu tüketimi ile kamu sabit sermaye yatırımları kaynaklı bir büyüme gerçekleşmiştir. İthalattaki hızlanma nedeniyle net ihracatın büyümeye katkısı negatif 1,8 puan olarak kaydedilmiştir. İlk altı aydaki yüzde 3,7 oranında büyümenin ardından yılın ikinci yarısında, ilk yarıda olduğu gibi, nihai yurt içi talebin büyümeye olumlu katkısının, net ihracatın ise büyümeye negatif katkısının devam etmesi öngörülmektedir. Yılın üçüncü ve dördüncü çeyreğinde sanayi üretiminin artış eğilimini koruması, büyümeye hizmetler sektörünün yüksek katkı vermeye devam etmesi beklenmektedir. Böylece, finansal göstergelerdeki dalgalanmanın reel ekonomiye etkisinin sınırlı kalacağı öngörüsü altında, 2013 yılında büyümenin yüzde 3,6 olacağı tahmin edilmektedir.

31. 2012 yılında büyümeye katkı tamamen sermaye stoku ve yüksek oranda artış gösteren istihdamdan gelmiştir. Önemli oranda gerileyen toplam faktör verimliliği (TFV) büyümeye negatif katkı yapmıştır. 2013 yılında da 2012 yılına benzer bir yapının oluşacağı ve büyümenin temel belirleyicilerinin istihdam ve artan kapasite kullanım oranının etkisiyle sermaye stoku olacağı öngörülmektedir. 2013 yılında sermaye stokunun, istihdamın ve TFV'nin büyümeye katkıları sırasıyla yüzde 69, yüzde 56,4 ve yüzde -25,4 olacaktır. Bir önceki yıldan farklı olarak, TFV'nin negatif katkısının bir miktar azalması beklenmektedir. 2014 yılı ve sonrasında TFV'nin büyümeye pozitif katkı sağlayacağı ve bu sayede büyümenin potansiyel düzeyine yakınsayacağı öngörülmektedir.

32. Haziran 2013 itibarıyla 570 bin kişi hizmetler sektöründe (inşaat dahil) olmak üzere toplam istihdam son bir yılda 742 bin kişi artış kaydetmiştir. Tarım dışında istihdam artışı ise 823 bin kişi olmuştur. Bu dönemde istihdam oranı yüzde 46,8'den yüzde 47,4'e yükselmiştir. İşsizlik oranı ise aynı dönemde yüzde 0,8 puan artışla yüzde 8,8 olarak gerçekleşmiştir. İstihdamdaki yüksek artışa rağmen işsizlik oranındaki bu yükselişte işgücüne katılım oranının söz konusu dönemde 1,1 puan artması belirleyici olmuştur.

33. 2011 yılının son çeyreğinden itibaren başlayan ekonomideki yavaşlama neticesinde, 2012 yılında ithalat nominal olarak azalmış ve dış ticaret açığı 105,9 milyar dolardan 84,1 milyar dolara gerilemiştir. Bu gelişmede, enerji hariç ithalattaki azalma ile net altın ihracatındaki artış belirleyici olmuştur. Böylece 2011 yılında 75,1 milyar dolar olarak gerçekleşen

cari işlemler açığı, 2012 yılında 47,8 milyar dolara gerilemiştir.

34. 2013 yılında altın ve enerji hariç dış ticaret açığının nominal olarak 2012 yılı seviyesinde kalması öngörülmektedir. Buna rağmen net altın ticaretindeki bozulma nedeniyle 2013 yılı dış ticaret açığının 98 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Dış ticaret açığındaki bu gelişmeler neticesinde 2012 yılında yüzde 6,1'e gerileyen cari işlemler açığının GSYH'ya oranının, 2013 yılı sonunda yüzde 7,1'e yükselmesi beklenmektedir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise cari açığın GSYH'ya oranının ise yüzde 6,8'den yüzde 6,1'e düşeceği tahmin edilmektedir.

35. Avro Bölgesinin 2013 yılı ikinci çeyreğinde durgunluktan çıkarak pozitif büyüme gerçekleştirmesi ülkemize yönelik dış talep bakımından olumlu değerlendirilmektedir. AB'deki ılımlı toparlanmanın devam etmesi dış ticaretimize olumlu katkı sağlayacağı gibi, AB'de beklenen büyümenin gerçekleşmemesi ihracatımız üzerinde olumsuz etki yaratabilecektir. Bu çerçevede küresel krizin Türkiye'nin ihracat performansı üzerindeki etkilerinin hafifletilmesinde büyük rol oynayan pazar çeşitlendirmesi politikasına devam edilmesi önemini korumaktadır.

36. Dünya ticaret hacminde en büyük paya sahip olan Avrupa Birliği ve ABD arasında gündeme gelen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşmasının ülkemiz dış ticaretini olumlu yönde etkilemesi yönünde çalışmalara hız verilmesi önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

37. Cari açığın kısa vadede azaltılmasının yanı sıra orta ve uzun vadede kalıcı bir şekilde sürdürülebilir düzeye indirilmesine duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Buna yönelik olarak, önümüzdeki dönem için ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılması yoluyla dış ticaret açığını azaltıcı ve finansman kalitesini iyileştirici, ayrıca yurt içi tasarrufları artırıcı bir politika çerçevesi oluşturulmuştur.

38. Yurt içi tasarruf oranlarının artırılmasına yönelik olarak; bireysel emeklilik sisteminde yapılan değişiklikle tüm katılımcıların teşvikten faydalanabileceği bir yapı oluşturulmuş, yeni Sermaye Piyasası Kanunuyla şirket ve hanehalkı tasarruflarının korunması ve artırılması amaçlanmış ve ülke düzeyinde israfı önleme ve tasarruf bilincinin artırılmasına yönelik farkındalık kampanyaları düzenlenmiştir. 27 Eylül 2013 tarihi itibarıyla bireysel emeklilik sistemine, 2012 yılı sonuna göre 740 bin kişiyi aşan yeni katılım olmuş, aynı dönemde fon büyüklüğü ise 24,3 milyar TL'yi aşmıştır. Bireysel emeklilik sisteminin, 2013 yılındaki ivmesini sürdürmesiyle, orta vadede yurt içi tasarrufların artırılmasında önemli bir rol üstleneceği öngörülmektedir.

39. Özel tüketimdeki hızlı artış nedeniyle, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruf oranının 2012 yılındaki yüzde 11,6 seviyesinden, 2013 yılında yüzde 9,7'ye gerilemesi beklenmektedir. 2012 yılında yüzde 2,9 olarak gerçekleşen kamu kesimi tasarruf oranının ise 2013 yılında aynı seviyesini koruması öngörülmektedir. Böylece toplam yurt içi tasarruf oranının bir önceki yıla göre 1,9 puan düşerek 2013 yılında yüzde 12,6 olacağı tahmin edilmektedir.

40. 2013 yılında özel yatırım harcamalarının GSYH içindeki payının 2012 yılındaki yüzde 16 seviyesinden yüzde 14,8'e gerilemesi beklenmektedir. Aynı dönemde kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının ise 0,4 puan artarak yüzde 4,8'e yükselmesi öngörülmektedir. Böylece toplam yatırımların GSYH içindeki payının yüzde 19,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

41. Son yıllarda, büyümenin düşük veya negatif olduğu yıllar hariç tutulduğunda, tasarruf-yatırıma açığının genel olarak artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bu eğilimin temel belirleyicisi özel kesim tasarruf oranlarındaki azalmadır. 2011 yılında GSYH'ya oranla yüzde 9,5 seviyesine ulaşan tasarruf-yatırım açığı, alınan makro ihtiyati tedbirler sonucunda 2012 yılında yüzde 5,8'e düşürülmüştür. 2013 yılında yatırımlardaki azalmaya rağmen toplam tasarruflardaki önemli düşüş sonucunda tasarruf-yatırım açığının GSYH'ya oranının yüzde 6,9'a yükselmesi beklenmektedir.

42. 2012 yılında yurt içi talepte meydana gelen yavaşlama ve petrol dışı emtia fiyatlarında yaşanan düşüş, temel mal fiyatları yıllık artış hızını yavaşlatmıştır. Hizmet fiyatları yıllık artış hızında ise, yüksek seyreden TÜFE yıllık artış hızının fiyatlama davranışlarına olumsuz etkisi ve maliyet artırıcı gelişmeler nedeniyle sınırlı oranda artış yaşanmıştır. Çekirdek enflasyonun seyrinde ise temel mal fiyatları belirleyici olmuş ve ÖKGTG I endeksi yıllık artış hızı 2012 yılında yüzde 5,8 seviyesine gerilemiştir. 2012 yılında dalgalı bir seyir izleyen gıda fiyatları yıllık artış hızında yılın son çeyreğinde belirgin bir düşüş kaydedilmiştir. Enerji fiyatları yıllık artış hızı ise yıl genelinde yüksek seyretmiş ve yılın son çeyreğinde yapılan fiyat

ayarlamaları nedeniyle ivmelenmiştir. Bu gelişmeler sonucunda TÜFE yıllık artış hızı 2012 yılında yüzde 6,2 oranına gerileyerek, son 44 yılın en düşük yıl sonu seviyesine ulaşmıştır.

43. 2013 yılı Ocak-Eylül döneminde TÜFE birikimli artış hızı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,7 puan artarak yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede işlenmemiş gıda fiyatlarında Ocak ve Haziran aylarında yaşanan artışlar ve tütün ürünleri fiyatlarında yapılan düzenleme belirleyici olmuştur. Ayrıca, Türk Lirasında yaşanan değer kaybı ve petrol fiyatlarında kaydedilen artışlar Haziran ayından itibaren TÜFE birikimli artış hızını ivmelendirmiştir. Böylece TÜFE yıllık artış hızı 2013 yılı Eylül ayında yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiştir. Enerji fiyatlarındaki baz etkisinin ortadan kalkması ve enflasyonu etkileyen faktörlerin mevcut yapısı altında yıl sonunda TÜFE yıllık artış hızının yüzde 6,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

44. 2012 yılının ikinci yarısında enflasyonist risklerin görece azalması ve Eylül ile Ekim aylarında gelişmiş ülke merkez bankalarının ek parasal genişlemeye gitmesinin sermaye akımlarını hızlandırma potansiyeli taşıması sebebiyle Merkez Bankası, 2011 yılı son çeyreğinden itibaren uyguladığı sıkı para politikası duruşunu tedrici şekilde gevşetmiştir. Yılın ikinci yarısında faiz koridorunun üst sınırı kademeli olarak yüzde 11,5'den yüzde 9'a düşürülmüş ve piyasaya görece daha düşük maliyetle likidite sağlanmıştır. Bununla birlikte kredilerin sermaye akımlarına olan duyarlılığını düşürmek, Türk Lirasındaki değerlenme baskısını sınırlamak, döviz kurunda oynaklığı azaltmak ve döviz rezervlerini

güçlendirmek amacıyla rezerv opsiyon mekanizması (ROM) etkinleştirilmiştir. 2013 yılının Mayıs ayına kadar olan dönemde de Türk Lirasındaki değerlenme baskısına karşı duruş sergileyen Merkez Bankası, bu dönemde finansal istikrara dair riskleri dengelemek amacıyla faiz indirimleri gerçekleştirmiş, zorunlu karşılık oranlarını sınırlı oranda artırmış ve ROM yoluyla piyasadan çekilen döviz likiditesini artırmaya yönelik adımlar atmıştır.

45. Euro Bölgesindeki olumsuz ekonomik görünüme rağmen Türkiye'nin kredi notunun artırılması, cari açığa dönüşen düzelme ve yeni bir not artırımı yönündeki beklentilerin oluşturduğu olumlu etkiyle 2012 yılının ikinci yarısından itibaren 2013 yılı Mayıs ayına kadar Türk mali piyasaları istikrarlı bir şekilde büyümüş ve diğer ülkelere göre pozitif ayrılmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye yurt dışı yerleşiklerce portföy girişi artmıştır.

46. 2013 yılı Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının, parasal genişlemeyle piyasaya verilen likiditeyi azaltabileceğine dair açıklamalarının küresel ekonomideki belirsizlikleri artırması sonucunda gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarında dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Sermaye akımlarında yaşanan bu dalgalanmalar sonucunda, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda gözlendiği gibi, Türk Lirasının oynaklığı artmış ve piyasa faiz oranları yükselmiştir. Küresel ekonomide yaşanan bu gelişmeler sonrası Merkez Bankası, Mayıs ayı sonlarından itibaren Türk Lirasında yaşanan dalgalanmaları sınırlamayı, Türk Lirasına yönelik olası spekülasyonları engellemeyi ve enflasyona ilişkin beklentilerdeki

bozulmayı azaltmayı amaçlayan politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu doğrultuda Banka, faiz koridorunun üst sınırını artırıp ek parasal sıkılaştırma uygulamalarına daha sık başvurarak piyasaya sağladığı likiditenin maliyetini görece artırmıştır. Bunun yanı sıra, Banka piyasa ihtiyaçlarını gözeterek Türk Lirasındaki oynaklığı azaltma amacıyla çeşitli tarihlerde döviz satım ihaleleri gerçekleştirmiştir.

47. GSYH'ya oran olarak, faiz giderleri hariç genel devlet harcamaları ile özelleştirme gelirleri hariç genel devlet gelirleri son yıllardaki artış eğilimini 2012 ve 2013 yıllarında da devam ettirmiştir.

48. Genel devlet açığının GSYH'ya oranı 2012 yılında bir önceki yıla göre yüzde 0,7 puan artış göstererek yüzde 1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu artışta, genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranındaki 1,4 puanlık artışa rağmen, özellikle cari nitelikli harcama artışlarından ötürü toplam genel devlet giderlerinin GSYH'ya oranının 2,1 puan artması belirleyici olmuştur. Cari nitelikli harcamalardaki bu artışın temel kaynağı merkezi yönetim bütçesidir. 2012 yılında, merkezi yönetim bütçesi toplam personel gideri, bir önceki yıla göre 0,5 puan, cari transferler ise hanehalkına yönelik sosyal nitelikli transferler ve sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerdeki yükselmeden dolayı 0,6 puan artış göstermiştir. Genel devlet gelirlerindeki artışın temel belirleyicisi ise vergi dışındaki gelir unsurları olmuştur.

49. 2012 yılında faiz harcamaları ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının GSYH'ya oranı yüzde 2, program tanımlı genel devlet faiz dışı fazlası ise yüzde 0,7 olarak gerçekleşmiştir.

50. 2013 yılında genel devlet toplam gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,9 puan artarak yüzde 39,7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Genel devlet gelirlerindeki artışta, TEDAŞ ve BOTAŞ'tan geçmiş yıllar vergi borçlarına mahsuben yapılan tahsilatların da etkisiyle dolaylı vergiler ile sosyal güvenlik prim gelirlerindeki artış belirleyici olmaktadır.

51. Genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının ise 2013 yılında bir önceki yıla kıyasla 1,9 puan artarak yüzde 40,8 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Söz konusu artışın 1,3 puanlık kısmı bir önceki yılda olduğu gibi cari nitelikli harcamalardan kaynaklanmaktadır. 2013 yılında genel devlet yatırım harcamalarının GSYH'ya oranının 0,5 puan artması beklenmektedir.

52. 2013 yılında genel devlet açığının GSYH'ya oranının yüzde 1 olması beklenmektedir. Faiz harcamaları ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının yüzde 1,7, program tanımlı genel devlet faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,8 olacağı tahmin edilmektedir.

53. Bu gelişmelere paralel olarak, GSYH'ya oranla, 2012 yılında yüzde 1 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin 2013 yılında yüzde 0,8'e gerilemesi; yüzde 36,2 olarak gerçekleşen AB tanımlı genel devlet borç stokunun ise yüzde 35'e düşmesi beklenmektedir.

II. TEMEL AMAÇ

54. Onuncu Kalkınma Planında uzun vadeli kalkınma amacımız “yeniden şekillenmekte olan dünyada milletimizin temel değerlerini ve beklentilerini esas alarak gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerle ülkemizin uluslararası konumunu yükseltmek ve halkımızın refahını artırmak” olarak belirlenmiştir.

55. Bu kapsamda, Planda, Türkiye'nin uluslararası değer zinciri hiyerarşisinde üst basamaklara çıkmış, yüksek gelir grubu ülkeler arasına girmiş ve mutlak yoksulluk sorununu çözmüş, gelir dağılımını iyileştirmiş bir ülke haline gelmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda ülkemizin büyüme performansının daha yüksek, istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması, rekabet gücünün ve toplumun refah seviyesinin artırılması öngörülmüştür.

56. Ayrıca, Planda sermaye birikimi ve sanayileşme sürecinin hızlandırılması, üretim faktörlerinin verimlilik düzeylerinin artırılması, ekonominin ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüştürülmesi, ekonominin yenilik üretme kapasitesinin yükseltilmesi ve yeniliklerin mevcut üretim yapısıyla bütünleştirilerek üretim yapısında dönüşümün sağlanması hedeflenmiştir.

57. Onuncu Kalkınma Planının temel hedeflerine erişme yolunda, Orta Vadeli Programın temel amacı; dünya ekonomisinde yaşanmakta olan belirsizlik ortamının ülkemize etkilerini asgari düzeyde tutarak, bir yandan cari açığı tedrici olarak düşürmek diğer yandan büyümeyi artırmaktır.

58. Yurt içi tasarrufları artırmak, mevcut kaynakları üretken alanlara yönlendirmek, ekonominin verimlilik düzeyini yükseltmek, istihdamı artırmak, enflasyonu düşürmek ve kamu maliyesinde güçlü duruşu devam ettirmek Orta Vadeli Programın öncelikli müdahale alanlarıdır.

59. Kalkınma Planının ve Orta Vadeli Programın amaç ve önceliklerini gerçekleştirmek için yapısal reformlara devam edilecektir.

III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR

A. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ

60. Programın makroekonomik çerçevesi; uluslararası finans piyasalarında 2013 yılı Mayıs ayından itibaren başlayan dalgalanmalar, küresel likidite koşullarında beklenen gelişmeler ve komşu ülkelerdeki siyasi gelişmelerin getirdiği belirsizlik ortamı göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. OVP dönemi hedefleri belirlenirken küresel büyümenin tedrici olarak artacağı, ticaret ortaklarımızın ise ılımlı büyüyeceği, büyümenin finansmanında yabancı sermaye girişinin yeterli katkıyı sağlayacağı ve dış ticaret hadlerinde kısmi bir iyileşme gerçekleşeceği varsayılmıştır.

1. Büyüme

61. 2014 yılında GSYH büyümesi yüzde 4 olarak öngörülmüştür. 2015 ve 2016 yıllarında ise üretken alanlara yönelik yatırımlarla desteklenen, daha çok yurt içi tasarruflarla finanse edilen, verimlilik artışına dayalı bir büyüme stratejisiyle GSYH artış hızı yüzde 5 olarak hedeflenmiştir.

62. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla TFV'nin büyümeye katkısı artırılacak ve üretim faktörleri açısından daha dengeli bir büyüme yapısına geçiş sağlanacaktır. Aynı zamanda ekonominin rekabet gücü artırılarak cari

açık sorunu yaşanmadan büyümenin hızlandırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda, 2012 ve 2013 yıllarında negatif gerçekleşen ve 2014 yılından itibaren pozitif dönmeye beklenen TFV'nin büyümeye katkısının, program dönemi sonunda yüzde 17'ye yükselmesi öngörülmektedir.

63. Program döneminde, reel olarak yıllık ortalamada, özel ve kamu tüketim harcamalarının yüzde 3,5, özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 7,7, kamu sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 3,3 oranında artması öngörülmektedir.

64. Son yıllarda önemli ölçüde düşen yurt içi tasarrufların dönem boyunca artarak Program dönemi sonunda yüzde 16'ya ulaşması beklenmektedir. Bu gelişmede özel kesim tasarruflarındaki artış belirleyici olacaktır.

65. Program dönemi boyunca kamu ve özel kesim tasarruf yatırım açığının azalması öngörülmektedir.

2. Kamu Maliyesi

66. 2013 yılı sonunda yüzde 0,8 olacağı tahmin edilen kamu kesimi açığının GSYH'ya oranının, Program dönemi sonunda yüzde 0,5'e gerilemesi hedeflenmektedir.

67. 2016 yılı genel devlet açığının GSYH'ya oranının, 2013 yılında gerçekleşmesi beklenen yüzde 1 seviyesinden yüzde 0,5'e düşmesi hedeflenmektedir.

68. 2013 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,9 düzeyinde olması beklenen program tanımlı kamu kesimi fazlasının sürekli artarak Program dönemi sonunda yüzde 1,3'e yükselmesi öngörülmektedir.

69. Genel devlet harcama ve gelirlerinin GSYH'ya oranlarının, 2013 yılındaki sırasıyla yüzde 40,8 ile yüzde 39,7 olan seviyelerinden Program dönemi sonunda kademeli bir azalışla yüzde 38,2 ve yüzde 37,7'ye gerilemesi beklenmektedir.

70. 2013 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 29 olarak gerçekleşen sosyal güvenlik primleri dâhil, red ve iadeler hariç vergi yükünün tedrici bir azalışla Program dönemi sonunda yüzde 28,3'e gerileyeceği öngörülmektedir.

71. GSYH'ya oran olarak, 2013 yılında yüzde 35 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun Program dönemi sonunda yüzde 30'a gerilemesi öngörülmektedir.

72. OVP döneminde KİT sisteminin finansman açığı vermeden faaliyetlerini gerçekleştirmesi hedeflenmektedir.

3. Ödemeler Dengesi

73. Program döneminde yıllık ortalamada reel olarak ihracatın yüzde 8,1, ithalatın ise yüzde 6,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

74. 2013 yılında 153,5 milyar dolar olması beklenen ihracatın dönem sonunda 202,5 milyar dolara, 251,5 milyar dolar olması beklenen ithalatın dönem sonunda 305 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece 2013 yılında 98 milyar dolar olan dış ticaret açığı dönem sonunda 102,5 milyar dolara yükselecektir.

75. 2013 yılı sonunda 59 milyar dolar olacağı tahmin edilen enerji ithalatının, büyüme performansı ve

petrol fiyatlarındaki beklentilere göre dönem sonunda 64,5 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir.

76. Dış ticaret hadlerinde kısmi iyileşme öngörülmektedir.

77. 2013 yılında 29 milyar dolar olacağı tahmin edilen turizm gelirlerinin program dönemi sonunda, yıllık ortalama yüzde 6 oranında artışla, 34,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

78. Program döneminde yurt içi tasarrufları artırmaya ve ekonominin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığını azaltmaya yönelik politikaların da katkısıyla, 2013 yılında yüzde 7,1 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler açığının GSYH'ya oranının dönem sonunda yüzde 5,5'e inmesi hedeflenmektedir.

4. Enflasyon

79. Toplam talep koşullarının enflasyona düşüş yönünde yaptığı katkının Program döneminde devam edeceği öngörülmektedir. Gıda enflasyonunun yüzde 7 civarında dalgalanacağı ve vadeli işlemler piyasaları göstergeleri dikkate alınarak Brent tipi ham petrol fiyatının 2013 yılındaki 108,8 dolar seviyesinden tedricen azalarak dönem sonunda 93,1 dolara gerileyeceği varsayılmıştır. TÜFE yıllık artış hızının 2014 yılındaki yüzde 5,3 seviyesinden dönem sonunda yüzde 5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

5. İstihdam

80. Program döneminde işgücüne ve istihdama katılımın artırılmasına yönelik uygulanacak politikalar sonucunda tarım dışında ilave 1.809 bin kişinin istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu dönemde tarım

istihdamında beklenen sınırlı artışın etkisiyle toplam istihdam artışının 1.833 bin kişi olacağı öngörülmektedir.

81. 2013 yılı sonunda yüzde 51 olması beklenen işgücüne katılım oranının dönem sonunda yüzde 51,9'a ulaşması hedeflenmektedir. İş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikalarının hayata geçirilmesiyle, kadınların işgücüne katılım oranının 2013 yılına göre 1,3 puan artarak yüzde 32,7'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

82. 2013 yılında yüzde 46,2 olması beklenen istihdam oranının dönem sonunda yüzde 47,3'e yükselmesi beklenmektedir. Böylece dönem sonunda toplam 27.525 bin kişi istihdam edilmiş olacaktır.

83. İstihdamda tarım sektörünün ağırlığının 2013 yılında yüzde 23,6 olarak gerçekleşmesi beklenirken, dönem sonunda bu oranın yüzde 22,1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

84. 2013 yılı sonunda yüzde 9,5 olacağı tahmin edilen işsizlik oranının 2016 yılında yüzde 8,9 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

B. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

1. Büyüme

85. Onuncu Kalkınma Planı uzun dönemde potansiyel büyümenin artırılmasına yönelik yapısal politikaları ortaya koymuştur. OVP döneminde bir yandan bu yapısal politikalar sürdürülecek, diğer yandan büyümenin potansiyel seviyelerine doğru yükseltilmesi için gerekli kısa vadeli politikalar uygulanacaktır.

86. Program döneminde yüksek büyüme ortamına geçişin sağlanmasında verimliliğin ve tasarrufların artırılması, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, işgücü piyasasının etkinleştirilmesi ve özel yatırımların canlandırılması kritik önem taşımaktadır. Bununla birlikte, daha uzun vadede potansiyel büyümenin artırılması hedefi doğrultusunda kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi ve sanayileşme sürecinin güçlendirilmesi gereği bulunmaktadır. Bu şekilde istikrarlı verimlilik artışları sağlanarak ve rekabetçi üretim yapısı desteklenerek cari açık sürdürülebilir düzeylere indirilebilecektir. Büyümenin kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği açısından ise bir taraftan işgücü piyasası politikalarının güçlendirilmesine, diğer taraftan ise bölgelerin gelişme potansiyellerinin harekete geçirilmesine yönelik politikalara ihtiyaç bulunmaktadır.

87. Program döneminde büyümenin daha dengeli bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Bunun için, istihdam ve özellikle verimliliğin büyümeye katkılarının artırılması önem taşımaktadır. Bu sayede, büyüme daha kapsayıcı ve istikrarlı hale gelirken, toplumun tüm kesimleri de büyümeden faydalanabilecektir.

88. Makroekonomik istikrarın güçlendirilerek korunması amacıyla para, finansal sektör, maliye ve gelirler politikaları eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.

89. Orta vadede sanayi sektöründe enerji, ulaşım ve işgücü gibi üretim maliyetlerinin düşürülmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

90. Yurt içinde üretilen ara malların standardının, kalitesinin ve teknoloji seviyesinin yükseltilmesi desteklenecektir.

91. Yurt içinde üretilen malların daha fazla tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılacaktır.

92. Doğal kaynak zenginliğinin ve tarımsal ürün çeşitliliğinin, teknolojiyle sağlanan yöntemler ve hizmetler yardımıyla üretime ve rekabet avantajına dönüştürülmesine yönelik politikalara ağırlık verilecektir.

93. Hizmetler sektöründe katma değeri yüksek alanların payının ve ihracatının artırılması için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

94. Ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmak üzere enerji verimliliği çalışmalarına devam edilecektir.

95. Ar-Ge tabanlı, yenilikçi ve yüksek katma değer yaratan üretim desteklenecektir. Bu doğrultuda, Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri özel sektör odaklı olacak şekilde artırılacak, elde edilecek çıktıların ticarileştirme ve markalaşma süreçleri hızlandırılacaktır.

96. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

97. İmalat sanayiinde başta olmak üzere yeni yatırımların gerçekleştirilmesi, ihracatın artırılması ve teknolojik gelişme için mevcut teşvik politikaları etkin şekilde sürdürülecektir. Uygulama sonuçları ve sektörel gelişmeler yakından takip edilerek, ihtiyaç duyulan alanlarda yatırım teşvik sisteminde gerekli revizyon yapılacaktır.

98. Piyasaların ve rekabet ortamının iyileşmesi, fikri mülkiyet haklarının korunması, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi desteklenerek yerli ve uluslararası doğrudan yatırımların artırılması sağlanacaktır. İş ve yatırım ortamının geliştirilmesi kapsamındaki çalışmalar ortak sorun alanlarına odaklı, daha etkin ve sonuç alıcı bir biçimde sürdürülecektir.

99. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik bürokratik ve hukuki süreçler iyileştirilecek, mevzuat uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara göre güncellenecektir.

100. Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsisini yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanacak, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir.

101. İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik yaklaşımın bölgesel düzeyde yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve yatırımcının yerel düzeyde desteklenmesi sağlanacaktır.

102. Ulaştırma, lojistik, enerji gibi fiziki kamu altyapı yatırımları; özel kesimde üretim maliyetlerinin azaltılmasını, yeni üretim kapasitelerinin oluşturulmasını, böylece üretimin sağlıklı ve rekabetçi

gelişmesini destekleyecek şekilde planlanacak ve yürütülecektir.

103. Vergi ve kredi maliyetlerinin farklılaştırılması gibi araçlarla üretken olmayan yatırımların cazibesi azaltılacak ve tasarruflar üretken alanlarda yatırımlara yönlendirilecektir.

104. Özelleştirme politikası, yurt içinde üretken alanlara yeni yatırımlar yapılması politikasıyla eşgüdüm içerisinde uygulanacaktır.

105. Yurt içi kaynakların büyümenin finansmanına daha fazla katkı vermesi sağlanacaktır.

106. Harcanabilir gelir artışıyla uyumlu bir özel tüketim yapısının oluşmasına ve böylece yurt içi tasarrufların artmasına destek verecek yapısal ve makro ihtiyati tedbirler alınacaktır.

107. Hem kamu hem de özel kesimde israfı azaltmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.

108. Doğal kaynaklar etkin kullanılacak, atıklar ekonomiye kazandırılacaktır.

109. Teknolojik gelişme ve yerli üretimin artırılmasında kamu alımları etkin bir araç olarak kullanılacaktır.

110. KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat yapabilme kapasiteleri geliştirilerek uluslararasılaşma düzeyleri artırılacaktır. KOBİ'lerin markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri sağlanacaktır.

111. Organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve endüstri bölgeleri

uygulamaları geliştirilecek; kuluçka ve iş geliştirme merkezleri ile hızlandırıcıların nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacak; kümelenme desteklenecektir.

112. Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.

113. Büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik olarak izlenen politikalara devam edilecektir.

114. Bölgesel gelişme politikalarıyla bölgeler arası gelişmişlik farkları azaltılacak, tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilerek bölgesel rekabet güçleri artırılacak ve büyümeye katkıları azami seviyeye çıkarılacaktır.

115. Çevre dostu yaklaşımların barındırdığı yeni iş imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyüme desteklenecektir.

116. Kentsel dönüşümde katma değer yaratan sektörlerin, yaratıcı endüstrilerin, yüksek teknoloji, çevreye duyarlı yenilikçi üretimin ve enerji verimliliğinin desteklenmesine önem verilecektir.

2. Maliye Politikası

117. Maliye politikası, ekonomik ve finansal istikrarın desteklenmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına ve büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır.

118. Kamu kesimi borçlanma gereğinin makul seviyelerde tutulması suretiyle maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilecek, kamu maliyesi alanında geçmiş dönemde elde edilen kazanımların gelecek dönemde de devam etmesi sağlanacaktır.

119. Harcama programlarının önceliklendirilmesi ve harcamaların etkinliğinin artırılmasıyla faiz dışı harcamalar kontrol altında tutulacaktır. Kamu cari harcamalarının etkinleştirilmesiyle elde edilecek mali alan, özellikle büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşviklerde ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacaktır.

120. Kamu mali sisteminin devresel hareketlere karşı oldukça duyarlı olan yapısı göz önünde tutularak, daha güçlü bir kamu mali görünümünün tesis edilebilmesi için kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması yönünde politikalar geliştirilecektir. Süreklilik arz etmeyen gelirler kullanılarak orta ve uzun vadede harcama seviyesinin kalıcı olarak yükselmesine neden olacak politikalar uygulanmayacaktır.

a. Kamu Harcama Politikası

121. Kamu harcama politikasının, çok yıllık bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde ve belirlenen politika öncelikleri doğrultusunda yürütülmesi ve kamu idarelerinin kendilerine tahsis edilen ödenekleri ekonomik ve verimli bir şekilde kullanması esastır.

122. Kaynak kullanımında etkinliği artırmak ve hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla, yeni harcama programları uygulamaya geçirilmeden önce pilot uygulamalara gidilecek ve etki analizi çalışmaları

yapılacak, mevcut programlar etkililik ve etkinlik bakımından gözden geçirilecektir.

123. Bütçe hazırlık sürecinde, personel harcamaları dışında kalan diğer cari harcamalara yönelik ödeneklerin sıfır tabanlı bütçe ilkesiyle belirlenmesine özen gösterilecektir.

124. Harcama programları yalnızca varlık sebebini oluşturan amaçlara uygun olarak ve belirlenmiş süreler dâhilinde yürütülecektir.

125. Kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarının Kalkınma Planında yer alan politikalarla uyumu gözetilecek, stratejik planlarda yer alan önceliklerin bütçe hazırlık ve uygulama sürecine daha etkin yansıtılması sağlanacaktır.

126. Kamu mali yönetimi alanında yapılan reformların uygulamasını güçlendirmek amacıyla kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına kademeli olarak geçilecektir.

127. Kamu özel işbirliği kapsamında yapılacak yatırımlar, sözleşmelerden doğacak yükümlülüklerin kamu mali dengeleri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak planlanacaktır.

128. Kamuda hizmet alımlarına ilişkin mevcut politikaların etkinliği, fayda ve alternatif maliyet analizleri yapılarak değerlendirilecektir.

129. Tarımsal destekleme amacıyla yapılan transferler; etkinlik, verimlilik ve katma değer artırılması hedefi çerçevesinde belirlenecektir.

130. Kamu Ar-Ge harcamalarının tahsisinde, özel kesim yatırımlarının yüksek dış ticaret açığı verdiğimiz

sanayi kollarında üretime yönlendirilmesine öncelik verilecektir.

131. Kamu harcamalarının tahsisinde eğitim öncelikli sektör olmaya devam edecektir.

132. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından kamuya olan borçlarına mahsuben yapılacak olan kesinti düzenli olarak uygulanmaya devam edilecektir.

133. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz ilaç ve hizmet kullanımını önlemek üzere, ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

134. Sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.

135. Üniversite hastanelerinin yapısal sorunlarının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

136. Sosyal amaçlı programların etkinliği değerlendirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

137. Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini tehdit eden prim yapılandırmaları ekonomik kriz ve doğal afet gibi istisnai haller dışında uygulanmayacaktır.

138. Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz yansımaları olan uygulamalar gözden geçirilecektir.

b. Kamu Yatırım Politikası

139. Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

140. Kamu yatırım ödenekleri özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki altyapı yatırımlarına yönlendirilecek, bu kapsamda, demiryolu, liman, lojistik merkezi gibi alanlara özel önem verilecektir.

141. Kamu yatırım projeleri önceliklendirilerek, kısa sürede tamamlanacak projelere yoğunlaşılacak, mevcut sermaye stokundan daha etkin yararlanmak amacıyla idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına ağırlık verilecektir.

142. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak, kamu yatırımları, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

143. Kamu yatırımlarında, KÖİ modeliyle yürütülenler dâhil, eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, bilim-teknoloji, bilişim, ulaştırma ve sulama sektörlerine öncelik verilecektir.

144. GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında; özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin ve eylem planlarındaki diğer projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

145. KÖİ uygulamalarına ilişkin bir strateji belgesi hazırlanmasına, KÖİ mevzuatının çerçeve bir kanun altında toplanmasına, KÖİ politika ve uygulamalarının koordinasyonunun güçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

146. Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

c. Kamu Gelir Politikası

147. Kamu mali sisteminin ihtiyaç duyduğu gelirlerin sağlıklı ve sürekli kaynaklardan elde edilmesi temel amaçtır. Vergi politikası, gelir dağılımının iyileştirilmesine, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanmasına, ekonominin rekabet gücünün ve yurt içi tasarrufların artırılmasına yönelik olarak uygulanacaktır. Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar, vergilendirmede öngörülebilirlik esas olacaktır.

148. Vergi politikası, üretim faktörlerinin etkin dağılımının sağlanması ile istihdam ve yatırımların teşvik edilmesinde araç olarak kullanılacaktır.

149. Temel vergi mevzuatının, ekonomik ve sosyal politikalar gözetilerek sade ve mükelleflerin uyum sağlayabileceği hale getirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

150. Gelir politikası uygulama sonuçları kamuoyuyla daha düzenli ve ayrıntılı bir şekilde paylaşılacaktır.

151. Elektronik ticarete vergi kaybının önlenmesine yönelik gerekli hukuki ve idari düzenlemeler hayata geçirilecektir.

152. Haksız rekabetin önlenmesi, ekonomide rekabet gücünün ve kamu gelirlerinin artırılması amacıyla kayıtdışılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. Bu kapsamda; denetim kapasitesi artırılacak ve etkinleştirilecek, idarelerin uygulama kapasitesi ve bilişim altyapısı geliştirilecek, kaçakçılıkla mücadele, kurumlar arası işbirliği ile veri paylaşımı artırılacak ve toplumsal farkındalık yaygınlaştırılacaktır.

153. Kamu mali dengelerinin imkân verdiği ölçüde, ticari faaliyetler üzerindeki işlem vergilerinde indirimle gidilecektir.

154. Vergi tabanı, vergilemenin daha adil olmasını ve mali fonksiyonunu yerine getirmesini sağlayacak şekilde genişletilecektir.

155. Vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesine ve enerji tüketiminde tasarruf sağlanmasına yönelik öncelikler gözetilecektir.

156. Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik olarak satış dâhil tüm alternatifler değerlendirilecektir.

157. Yerel yönetimlerin mali imkânlarını güçlendirmek için kentsel rantlar da değerlendirilerek yerel yönetimlerin öz gelirleri artırılacaktır.

ç. Kamu Borçlanma Politikası

158. Makroekonomik dengeleri gözetilen; para ve maliye politikalarıyla uyumlu; sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası izlenmesi esastır. Kamu borçlanma politikası, iç ve dış piyasa koşulları ile maliyet unsurları göz önüne alınarak

belirlenen risk düzeyi çerçevesinde, finansman ihtiyacının orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanmasını sağlayacak şekilde yürütülecektir.

159. Stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikası uygulaması sürdürülecek, bu kapsamda borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması suretiyle döviz kuru ve faiz oranı riski; ortalama vadenin uzatılması ve Hazine'nin güçlü rezerv tutması suretiyle likidite riski yönetilecektir.

160. Borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amacıyla değişim ve geri alım ihaleleri yapılabilecektir.

161. İkincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi ve ölçüt senet politikası gibi uygulamalara devam edilecektir.

162. Devlet iç borçlanma senetleri yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yeni araçların ve yatırımcı ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

163. Piyasa yapıcılığı sistemi sürdürülecektir.

164. Tahvil piyasalarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecektir.

d. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

165. Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir biçimde kullanılabilmesini temin etmek üzere yürürlüğe konulan, özünde saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun güçlendirilmesi gibi temel

esasları barındıran kamu mali yönetimi ve kontrolüne ilişkin temel reformlar önemli ölçüde hayata geçirilmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, reformlardan amaçlanan faydanın temin edilebilmesini sağlamak üzere uygulama etkinliğinin artırılması ile reformdan sapma olarak değerlendirilebilecek düzenleme, istisna hükümleri ve uygulamalardan kaçınılması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, stratejik planların performans programları ve bütçelerle ilişkisinin güçlendirilmesi, çok yıllık bütçeleme anlayışının yaygınlaştırılması, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışmasının sağlanması ve iç kontrol sistemlerinin sağlıklı bir şekilde işletilmesi hedeflenmektedir.

166. Kamu idarelerinin faaliyetlerinin, iç kontrol ve iç denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılması sağlanacaktır.

167. Kamu mali yönetiminin insan kaynakları altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

168. Kamuda etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilecektir.

e. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

169. KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.

170. Fiyatlandırma başta olmak üzere KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararlarında öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır. KİT faaliyetleri, piyasa mekanizmasını bozucu etkiye neden olmayacak şekilde yürütülecektir.

171. KİT'lerde; yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.

172. KİT faaliyetlerinin stratejik planlar ve performans programlarına uyumunun artırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilecektir.

173. Bütün KİT'lerde etkili iç denetim ve iç kontrol mekanizması kuruluş süreci tamamlanacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir.

174. KİT'ler; sosyal amaçlı ve kamu yararına yönelik faaliyetler için mümkün olduğunca görevlendirilmeyecektir. Bununla birlikte KİT'lerin görevlendirilmesinin zorunlu olması durumunda oluşacak maliyet zamanında karşılanacaktır.

175. KİT'ler, istikrarlı yüksek büyümeye katkı sağlamak amacıyla teknolojik altyapılarını ve Ar-Ge faaliyetlerini geliştirerek katma değeri yüksek ürünlere yoğunlaşacak, yerli enerji kaynaklarından faydalanacak ve ihracata yönelik yeni fırsatları değerlendirecektir.

176. KİT'lerde etkin bir istihdam politikası uygulanmasına devam edilecektir.

177. KİT'lerde hizmet alım süreçleri etkinleştirilerek mal ve hizmet üretiminde kalite-maliyet dengesi sağlanacaktır.

178. Yurt içi ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların arama ve üretim faaliyetleri azami seviyeye çıkarılacaktır. Kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik kapsamlı araştırma faaliyetleri yürütülecektir.

179. TCDD Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması tamamlanacak, demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı özel demiryolu işletmelerine açılacaktır. TCDD'nin kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir.

180. TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVASAŞ demiryolu sektöründe yapılan yasal düzenlemeler sonucu oluşan piyasa beklentilerini de karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

181. PTT'nin anonim şirket statüsünde yeniden yapılandırılması tamamlanacaktır.

182. Özelleştirme uygulamaları, makroekonomik politikalar ve uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde belirlenmiş bir programa dayalı olarak sürdürülecektir. Özelleştirme uygulamalarında halka arz yönteminin kullanılmasına ağırlık verilecektir.

3. Ödemeler Dengesi

183. İstikrarlı büyümeyi sağlamak amacıyla cari açığın sürdürülebilir bir seviyeye indirilmesi ve finansmanının mümkün olduğunca doğrudan yatırımlar ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması esastır.

184. Üretim yapısında gittikçe artan bir şekilde ithal girdilere olan bağımlılık, son dönemde Türk Lirasında aşırı değerlenmenin önlenmesine rağmen cari açığın istenilen seviyelere düşmesini engellemektedir. Önümüzdeki dönemde dış kaynak imkânlarının nispeten sınırlı olacağı öngörüsü çerçevesinde yurt içi tasarrufların önemi artmaktadır. Diğer taraftan sanayimizde verimliliğin artırılması ve yüksek katma değerli üretime geçilmesi için mikro reformların hızlandırılması önem arz etmektedir.

185. Türkiye'nin geleneksel pazarlarına ihracatını artırırken, ihracatta pazar çeşitlendirmesi sağlanarak mal ve hizmet ihracatının artırılmasını teminen ihracatta hedef ve öncelikli ülkeler belirlenecektir.

186. Hedef ve öncelikli ülkeler başta olmak üzere ihraç pazarlarımızda pazara giriş imkânlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

187. Gümrük Birliği daha etkin hale getirilerek AB ülkelerindeki pazar payımızın artırılmasına, AB ile ticaret ve yatırım ilişkilerimizin güçlendirilmesine önem verilecektir.

188. Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) kapsamında; ihracata dönük üretimde daha etkin ve düşük maliyetli girdi tedarikine, üretim ve ihracatın ara malı ithalatına bağımlılığının azaltılmasına ve bu suretle ihracatta sürdürülebilir rekabet gücüne katkı sağlanmasına yönelik eylemler hayata geçirilecektir.

189. İhracata yönelik üretimin yanı sıra stratejik sektörlerde yerinde üretimle rekabet şartlarına uyum gösterilmesi ve ülkemizde üretimi mümkün olmayan stratejik hammadde ve girdilerin yurt dışında yatırım yapılması suretiyle uygun maliyetlerle tedarik edilmesi sağlanacaktır.

190. Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

191. Dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki ürünlerin ihracatı amacıyla üretim aşamasını dikkate alan destek programları uygulanacaktır.

192. İhracat desteklerinde etkililik esas alınarak, gelişme potansiyeli olan sektörler öncelikli biçimde desteklenecektir.

193. Serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık verilecektir. Bu anlaşmaların hizmetler ve yatırımları da içermesi öngörülmektedir.

194. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları yurt içi üretim koşulları ve dış ticaret dengesi açısından yeniden değerlendirilecektir.

195. e-Ticaretin, ihracatın artışına katkı yapması ve tüketim ithalatını artırmaması için gerekli mekanizmalar geliştirilecektir.

196. Gümrük işlemlerinde ihracatçıların maliyetini azaltıcı tedbirler alınacaktır.

197. Ülkemizin ikili ve çok taraflı işbirlikleri kapsamında, ihracatın artırılmasına katkı sağlamak amacıyla küresel ölçekte ve bölgesinde etkinliği güçlendirilecek, ihtiyaç duyan ülkelere teknik destek sağlanacaktır.

198. Elektrik üretiminde yerli kömür ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına ağırlık verilecek, nükleer güç santrali yatırımları aksatılmadan sürdürülecek, santral rehabilitasyonları gerçekleştirilerek yerli kaynaklara dayalı enerji üretimi artırılabilecektir.

199. İthalatta piyasa gözetimi ve denetim sisteminin etkinliği artırılarak ithal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmaları sağlanacaktır.

200. Yurt içi katma değer oranı yüksek malları

kullanma bilincinin geliştirilmesine yönelik özendirici tedbirler alınacaktır.

201. Kamu alımlarında yurt içinde üretilen ve yerli girdi kullanan ürünler tercih edilecektir.

202. Önemli üretim ve tüketim bölgelerinde bölgesel ve küresel ihtiyaçlara cevap verebilecek, ülkemizin ana ihracat sektörlerinin rekabet gücünü destekleyecek lojistik merkezler oluşturulacaktır.

203. Dış ticareti kolaylaştırarak ülkemizin ihracat hedeflerine ulaşmasını sağlamak amacıyla büyük ölçekli liman kapasitesi oluşturulacak, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır.

204. Ülkemiz yatırımcılarının yurt dışında haklarının teminat altına alınması ve korunması sağlanacaktır.

205. Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini öne çıkaran bir yapı oluşturulacaktır.

206. Turizm yatırımlarının gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak çeşitlendirilmesine ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına dönük politikalar uygulanacaktır.

207. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecek, yurt dışında yüksek nitelikli ve bilgi yoğun projelere ağırlık verilmesiyle yurt dışı müteahhitlik hizmet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.

208. İnşaat sektöründe, teknik müşavirlik hizmetlerinin yurt dışındaki faaliyetleri etkinleştirilecektir.

209. Yurt dışında mağazalaşma faaliyetleri ve bu mağazalarda kaliteli, yüksek katma değerli ürün satışı desteklenecektir.

4. Para Politikası

210. Para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir.

211. Para politikası, enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.

212. Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları kullanılmasının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ve faiz koridoru gibi birbirini tamamlayıcı nitelikteki araçlar ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları birlikte kullanılmaya devam edilecektir.

213. Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.

214. Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyonun yılsonu hedefinden belirgin olarak sapması ya da sapma olasılığının ortaya çıkması halinde, Merkez Bankası hedeften sapmanın nedenlerini ve enflasyonun tekrar hedefe yakınsaması için alınması gereken önlemleri Hükümete yazılı olarak bildirecek ve kamuoyuna duyuracaktır.

215. Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren para politikasının operasyonel çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir.

216. Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

217. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıksız fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri yapılabileceği gibi spekülâtif davranışlar gözlenmesi durumunda piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

218. 2013 yılında ihracat reeskont kredileri teminat şartlarına dair kullanım kolaylığı getirilmiş ve bu kapsamda ihracatçılara kullanılan reeskont kredilerinin limiti 6 milyar dolardan 12 milyar dolara yükseltilmiş ve kredilerin vadesi uzatılmıştır. Limit artışı ve sağlanan kullanım kolaylığı çerçevesinde Program döneminde ihracat reeskont kredisi imkanının daha fazla kullanılması ve döviz rezervlerine bu yolla sağlanan katkının aynı oranda artması beklenmektedir.

219. Rezerv opsiyon mekanizması sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı otomatik dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

220. Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

5. Mali Piyasalar

221. Reel ekonominin ihtiyaçlarını karşılayan mali piyasaların etkin ve şeffaf işleyen yapısının güçlendirilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, mali piyasaların büyümeyi finanse edecek her türlü finansal aracın ihraç edilebildiği, işlem maliyetlerinin düşük olduğu, güçlü bir teknolojik ve beşeri altyapıya sahip olması öncelikli hedefdir.

222. Bankacılık sektörünün düzenleme ve denetimi, ülke şartlarına ve uluslararası standartlara uyum gözetilerek geliştirilecektir.

223. Finansal istikrar gözetilerek ekonomideki devresel hareketlerin etkisini azaltmaya yönelik politikalar yürütülecektir.

224. İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olmasına yönelik çalışmalar hızlandırılarak finansal hizmet ihracatı artırılacaktır.

225. Faizsiz finansman araçları yaygınlaştırılacak ve çeşitlendirilecek, farkındalığın artırılması için çalışmalar yürütülecektir.

226. Mali piyasaların sağlıklı işlemesine, finansal ürün çeşitliliği karşısında bireylerin bilinçli kararlar almasına ve yurt içi tasarrufların artmasına katkı sağlayan finansal eğitim yaygınlaştırılacaktır.

227. Finans piyasalarına ilişkin uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik düzenleme yapılacak ve uygulama güçlendirilecektir.

228. Tasarrufların uzun vadeli finansal araçlara kaydırılması için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

229. Girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geliştirilerek, KOBİ ve girişimcilerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır.

6. İstihdam Politikaları

230. Son dönemde işgücüne katılım, istihdam, işsizlik, kayıt dışı istihdam, işgücünün eğitim seviyesi ve verimliliği gibi göstergelerde olumlu gelişmeler

sağlanmış olmakla birlikte gerek bu alanlarda daha fazla ilerleme kaydedilmesi ihtiyacı gerekse işgücü piyasasındaki katılıklar, kıdem tazminatı ve alt işverenlik gibi yapısal sorunlar önemini korumaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışıyla istihdam imkânlarının geliştirildiği, işgücü piyasasının etkinleştirildiği ve nitelikli işgücünün artırıldığı daha rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

231. Bireylere işgücü piyasasının talepleriyle uyumlu temel ve mesleki beceriler kazandırılacak, iş-aile yaşamı uyumlu hale getirilecek ve aktif işgücü politikaları etki analizlerine dayalı olarak uygulanacaktır.

232. Etkin ve bütüncül bir istihdam politikası izlenerek; kadın, genç ve engelliler başta olmak üzere, işgücüne katılım ve istihdam oranları artırılmaya devam edilecektir.

233. Özel istihdam büroları yaygınlaştırılacak ve faaliyet alanları geçici iş ilişkisini de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

234. Alt işverenlik uygulaması işçi haklarını ve ekonominin rekabet gücünü dikkate alacak şekilde gözden geçirilecektir.

235. Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm işçilerin faydalanacağı ve bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi geliştirilecektir.

236. Bölgesel düzeyde farklı dinamiklere tâbi olan işsizlik sorununun çözümüne yönelik olarak işgücü piyasası ayrıntılı analiz edilecek ve bölgeye özgü stratejiler geliştirilecektir.

237. Yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik olarak sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilecektir.

238. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılabak ve prim tabanı genişletilecektir.

Ek Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	2012	2013 (1)	2014 (2)	2015 (2)	2016 (2)
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	1.416	1.559	1.719	1.895	2.095
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	786	823	867	928	996
Kişi Başına Milli Gelir (GSYH, Dolar)	10.497	10.818	11.277	11.927	12.670
GSYH Büyümesi ⁽³⁾	2,2	3,6	4,0	5,0	5,0
Toplam Tüketim ⁽³⁾	0,2	4,3	3,2	3,8	3,6
Kamu	6,4	7,8	3,0	3,3	4,2
Özel	-0,5	3,8	3,2	3,8	3,5
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽³⁾	-2,2	3,1	3,6	8,6	8,1
Kamu	10,5	19,5	-3,5	9,9	3,9
Özel	-4,8	-0,8	5,7	8,2	9,2
Toplam Yurt içi Tasarruf / GSYH	14,5	12,6	13,8	14,9	16,0
Kamu	2,9	2,9	2,4	3,0	3,4
Özel	11,6	9,7	11,4	11,9	12,7
Toplam Nihai Yurt içi Talep ⁽³⁾	-0,4	4,0	3,3	5,0	4,7
Toplam Yurt içi Talep ⁽³⁾	-1,8	5,1	3,2	5,0	4,8
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	74.855	76.055	76.911	77.770	78.632
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,0	51,0	51,3	51,6	51,9
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	24.821	25.692	26.257	26.901	27.525
İstihdam Oranı (%)	45,4	46,2	46,5	46,9	47,3
İşsizlik Oranı (%)	9,2	9,5	9,4	9,2	8,9
DIŞ TİCARET					
İhracat (fob) (Milyar Dolar)	152,5	153,5	166,5	184,0	202,5
İthalat (cif) (Milyar Dolar)	236,5	251,5	262,0	282,0	305,0
Ham Petrol Fiyatı-Brent (Dolar/Varil)	112,0	108,8	103,2	97,6	93,1
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	60,1	59,0	61,0	62,0	64,5
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-84,1	-98,0	-95,5	-98,0	-102,5
İhracat / İthalat (%)	64,5	61,0	63,5	65,2	66,4
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	49,5	49,2	49,4	50,2	50,9
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar) ⁽⁴⁾	25,7	29,0	31,0	32,0	34,5
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-47,8	-58,8	-55,5	-55,0	-55,0
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-6,1	-7,1	-6,4	-5,9	-5,5
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-6,8	-6,1	-6,1	-5,6	-5,2
ENFLASYON					
GSYH Deflatörü	6,8	6,3	6,0	5,0	5,3
TÜFE Yıl Sonu % Değişme	6,2	6,8	5,3	5,0	5,0

Not: Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

(3) Sabit fiyatlarla yüzde değişimi göstermektedir. (4) Ödemeler dengesinde gösterildiği şekildedir.

Ek Tablo 2: Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2012	2013 GT	OVP		
			2014	2015	2016
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-14,0	-12,9	-17,9	-14,8	-10,5
Genel Devlet	-14,7	-15,9	-19,5	-15,5	-10,6
Merkezi Yönetim Bütçesi	-29,4	-19,4	-33,2	-29,5	-23,0
Mahalli İdareler	0,1	-2,0	0,8	-0,2	-3,4
Bütçe Dışı Fonlar	6,5	-4,3	2,4	2,4	2,7
İşsizlik Sigortası Fonu	7,6	8,5	9,6	10,8	11,9
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,1	-6,0	-6,7	-10,1	-13,6
Genel Sağlık Sigortası	0,0	6,0	6,7	10,1	13,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,6	1,4	0,9	1,0	1,2
KİT'ler	0,7	3,0	1,6	0,7	0,1
Faiz Giderleri Hariç KKG D	36,3	39,7	36,4	40,7	43,3
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKG D	29,9	30,1	26,7	33,2	39,3
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKGD)	-1,0	-0,8	-1,0	-0,8	-0,5
Genel Devlet	-1,0	-1,0	-1,1	-0,8	-0,5
Merkezi Yönetim Bütçesi	-2,1	-1,2	-1,9	-1,6	-1,1
Mahalli İdareler	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,2
Bütçe Dışı Fonlar	0,5	-0,3	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	-0,4	-0,4	-0,5	-0,6
Genel Sağlık Sigortası	0,0	0,4	0,4	0,5	0,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
KİT'ler	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
Faiz Giderleri Hariç KKG D	2,6	2,5	2,1	2,1	2,1
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKG D	2,1	1,9	1,6	1,8	1,9

(1) Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'lerden oluşmaktadır.

Ek Tablo 3: Program Tanımlı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2012	2013 GT	OVP		
			2014	2015	2016
(Milyar TL)					
Kamu Kesimi	10,8	14,6	16,5	22,1	27,3
Genel Devlet	10,4	11,7	15,0	21,4	27,2
Merkezi Yönetim Bütçesi	3,8	13,3	8,7	15,2	20,7
Mahalli İdareler	1,0	-2,9	-0,7	-1,5	-2,0
Bütçe Dışı Fonlar	1,6	-3,8	2,1	2,4	2,6
İşsizlik Sigortası Fonu	3,7	3,9	4,1	4,6	4,8
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,1	-6,0	-6,7	-10,1	-13,6
Genel Sağlık Sigortası	0,0	6,0	6,7	10,1	13,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,3	1,2	0,6	0,8	1,0
KİT'ler	0,4	2,9	1,5	0,8	0,2
(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Kamu Kesimi	0,8	0,9	1,0	1,2	1,3
Genel Devlet	0,7	0,8	0,9	1,1	1,3
Merkezi Yönetim Bütçesi	0,3	0,9	0,5	0,8	1,0
Mahalli İdareler	0,1	-0,2	0,0	-0,1	-0,1
Bütçe Dışı Fonlar	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	-0,4	-0,4	-0,5	-0,6
Genel Sağlık Sigortası	0,0	0,4	0,4	0,5	0,6
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0

(1) Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özelliikli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

Ek Tablo 4: Kamu Kesimine İlişkin Diğer Göstergeler

	2012	2013 GT	OVP		
			2014	2015	2016
(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Kamu Harcanabilir Geliri	14,5	14,9	14,4	14,7	15,1
Kamu Tüketimi	11,6	12,0	12,0	11,8	11,7
Kamu Tasarrufu	2,9	2,9	2,4	3,0	3,4
Kamu Yatırımı	4,4	4,8	4,5	4,7	4,6
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-1,5	-1,9	-2,0	-1,7	-1,3
Kamu Kesimi Özelleştirme Geliri	0,5	0,6	0,6	0,4	0,2
Vergi Yüğü (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil) ⁽¹⁾	27,4	29,0	28,6	28,6	28,3
Vergi Yüğü (Sosyal Güvenlik Primleri Hariç) ⁽¹⁾	20,2	21,4	20,9	20,8	20,6
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	36,2	35,0	33,0	31,0	30,0

(1) Red ve idareler hariçtir.

Ek Tablo 5: Genel Devlet Dengesi (1)

	2012	2013 GT	OVP		
			2014	2015	2016
	(Milyar TL)				
Gelirler	535,8	619,5	660,3	722,6	789,3
Vergiler	285,7	333,7	358,6	394,3	430,1
Vergi Dışı Normal Gelirler	30,2	29,7	30,7	34,6	40,9
Faktör Gelirleri	80,9	89,5	86,7	93,1	101,2
Sosyal Fonlar	132,6	157,0	174,6	193,0	213,1
Özelleştirme Gelirleri	6,4	9,7	9,7	7,6	4,0
Harcamalar	550,5	635,4	679,8	738,1	799,9
Cari Harcamalar	247,8	283,8	310,6	334,1	363,8
Yatırım Harcamaları	49,8	62,3	62,5	72,4	79,1
Transfer Harcamaları	252,9	289,2	306,8	331,6	357,0
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Devlet Dengesi	-14,7	-15,9	-19,5	-15,5	-10,6
Faiz Giderleri	50,0	52,3	53,9	55,1	53,3
Faiz Giderleri Hariç Denge	35,2	36,4	34,4	39,5	42,7
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-21,1	-25,5	-29,2	-23,1	-14,6
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç Denge	28,8	26,7	24,7	32,0	38,7
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Gelirler	37,8	39,7	38,4	38,1	37,7
Vergiler	20,2	21,4	20,9	20,8	20,5
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,1	1,9	1,8	1,8	2,0
Faktör Gelirleri	5,7	5,7	5,0	4,9	4,8
Sosyal Fonlar	9,4	10,1	10,2	10,2	10,2
Özelleştirme Gelirleri	0,5	0,6	0,6	0,4	0,2
Harcamalar	38,9	40,8	39,6	39,0	38,2
Cari Harcamalar	17,5	18,2	18,1	17,6	17,4
Yatırım Harcamaları	3,5	4,0	3,6	3,8	3,8
Transfer Harcamaları	17,9	18,5	17,8	17,5	17,0
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Devlet Dengesi	-1,0	-1,0	-1,1	-0,8	-0,5
Faiz Giderleri	3,5	3,4	3,1	2,9	2,5
Faiz Giderleri Hariç Denge	2,5	2,3	2,0	2,1	2,0
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-1,5	-1,6	-1,7	-1,2	-0,7
Faiz Gid. ve Özelleştirme Gel. Hariç Denge	2,0	1,7	1,4	1,7	1,8

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşmaktadır

Ek Tablo 6: Merkezi Yönetim Bütçesi

	2012	2013 GT	OVP		
			2014	2015	2016
(Milyar TL)					
Harcamalar	361,9	406,6	436,3	465,7	496,7
Faiz Hariç Harcamalar	313,5	356,1	384,3	412,7	445,7
Faiz Giderleri	48,4	50,5	52,0	53,0	51,0
Gelirler	332,5	387,2	403,2	436,2	473,7
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	278,8	325,1	348,4	379,0	413,3
Diğer Gelirler	53,7	62,0	54,8	57,2	60,4
Bütçe Dengesi	-29,4	-19,4	-33,2	-29,5	-23,0
Faiz Dışı Denge	19,0	31,1	18,8	23,5	28,0
Program Tanımlı Harcamalar	313,5	356,1	384,3	412,6	445,6
Program Tanımlı Gelirler	317,3	369,3	393,0	427,9	466,3
Program Tanımlı Denge	3,8	13,3	8,7	15,2	20,7
(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Harcamalar	25,6	26,1	25,4	24,6	23,7
Faiz Hariç Harcamalar	22,1	22,8	22,4	21,8	21,3
Faiz Giderleri	3,4	3,2	3,0	2,8	2,4
Gelirler	23,5	24,8	23,5	23,0	22,6
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	19,7	20,9	20,3	20,0	19,7
Diğer Gelirler	3,8	4,0	3,2	3,0	2,9
Bütçe Dengesi	-2,1	-1,2	-1,9	-1,6	-1,1
Faiz Dışı Denge	1,3	2,0	1,1	1,2	1,3
Program Tanımlı Harcamalar	22,1	22,8	22,4	21,8	21,3
Program Tanımlı Gelirler	22,4	23,7	22,9	22,6	22,3
Program Tanımlı Denge	0,3	0,9	0,5	0,8	1,0